

— Gijs van de Sande

De gemeentebossen van Bergeijk beslaan een areaal van ongeveer 1400 ha. Het beheer is in handen van Staro Natuur en Buitengebied. In deze bossen wordt getracht zowel de houtwaarde als de bijgroei te verhogen. De verhoging van de houtwaarde wil men concentreren op kwaliteitsbomen, die na selectie in de jeugdfase opgesnoeid en vrijgesteld worden. Erik van der Staak en Nicole Cordewener gaven ons een kijkje in de keuken.

> Inspiratie uit QD

Het deel van de gemeentebossen waar we een kijkje namen was het Postelsbos. Een relatief rijker stuk van het gemeentebos met vooral veld- en haarpodzobodems. Dit is bos van de eerste (jaren '20 vorige eeuw) en tweede (jaren '80 vorige eeuw) generatie.

De hernieuwde aandacht voor het opsnoeien van kwaliteitsbomen is ingegeven door de QD-methode, die ook sinds een jaar of vijf voet aan Nederlandse bodem heeft gezet.

Het uitgangspunt bij QD-beheer is dat bomen met een potentiële topkwaliteit in de jeugdfase worden geselecteerd, indien nodig opgesnoeid, en rondom vrij gezet als van de stam 25% van de verwachte eindhoogte takvrij is.¹ Doordat de boom steeds consequent rondom wordt vrijgesteld kan die een optimale diepe kroon ontwikkelen die garant staat voor zowel stabiliteit als snelle (dikte)groei, waardoor het waardevolle onderste stamstuk met een kortere omlooptijd dan gangbaar (= toekomstbomenmethode) zijn doeldiameter behaalt.

Na eerste scepsis over de financiële haalbaarheid over deze boomsgewijze beheermethode – investeren in bos vóór het gangbare omslagpunt (tweevijfde van de eindhoogte)² werd lange tijd als onrendabel beschouwd – is de beheerder aan het rekenen geslagen. En hoewel er in deze berekening uiteraard veel aannames zitten, bestaat de overtuiging dat investeren in kwaliteit door op te snoeien financieel uit kan (zie ook Nooijens en Thomassen, Vakblad NBL 127). Maar of de beheerstrategie van QD tot op de letter gevolgd moet worden is de vraag. In Bergeijk worden uitgangspunten van zowel QD als de toekomstbomenmethode gecombineerd met eigen inzicht en experimenteren.

Fijne of grove bomen?

Bij de excursiemiddag is voornamelijk gefocust

Foto's Staro Natuur en Buitengebied

Opsnoeien voor kwaliteitshout

op naaldhout. De opstanden waarin kwaliteitsbomen aangewezen zijn, zijn tussen de 20 en 30 jaar oud. Stuk voor stuk zijn het gelijktijdig aangeplante bossen van aanzienlijke oppervlakte. Alle kwaliteitsbomen zijn, voor zo ver de hoogte het toe liet, opgesnoeid tot 9 meter.

In de opstand met Douglas werd de vraag gesteld, waarom er gekozen was een relatief dunne en beheerste boom te selecteren in plaats van de daarnaast staande dikkere medeheersende boom. De dikkere boom was dan weliswaar zwaarder betakt, maar door deze op te snoeien ontstaat óók een takvrije stam. Bovendien heeft de medeheersende boom reeds een grotere kroon met lichtnaalden. De dunnere boom heeft een kleinere kroon met meer schaduwnaalden en zal zich na het vrijzetten eerst aan moeten passen aan de nieuwe omstandigheden vooraleer hij gaat reageren. De dikkere Douglas reageert zeer waarschijnlijk onmiddellijk op de ingreep, waardoor deze wellicht tot 10 jaar eerder de doeldiameter kan bereiken.

Van de andere kant wordt de tweede generatie Douglas op deze zandgrond later waarschijnlijk 35 tot 40 meter hoog. De dunnere Douglas is fijnbetakt, iets wat een genetische eigenschap van dit individu kan zijn. Uitgaande van een eindhoogte van 35 meter en een kroon van drievijfde

van boom, wordt er later een stamstuk (zonder levende kroon) van 14 meter geoogst. Hiervan is de eerste 9 meter opgesnoeid en heeft een noestvrije mantel (behoudens de 17 cm in de kern, wat de dikte bij opsnoeien is geweest). De overige 5 meter is dan waarschijnlijk fijnbetakt en kan als B-kwaliteit nog als zaaghout vermarkt worden. De dikkere boom heeft bij eindkap zowel een dikkere kern die niet noestvrij is (opgesnoeid bij een DBH van ongeveer 25), en het stamstuk boven de 9 meter is waarschijnlijk veel zwaarder betakt, waardoor de houtkwaliteit in dit deel van de boom minder is.

De vraag is dus hoe groot de kroon moet zijn ten opzichte van het (takvrije) stamstuk in relatie tot de aanwas snelheid. Oftewel: is de waardebijgroei bij een relatief kort takvrij kwaliteits-stamstuk groter, doordat er een snellere dimensiegroei optreedt als gevolg van een diepe kroon? En waar ligt dan het kritieke punt? En kan de boom zich ook optimaal (of optimaal genoeg) ontwikkelen als deze niet volledig vrij staat of een ondiepere kroon heeft dan driekwart van de eindhoogte?

'Eiken-hobby-snoei'

Grove dennenbossen op zandgrond, die nu ongeveer 20 jaar volgens Geïntegreerd Bosbeheer beheerd worden, hebben vaak een ijle kroonlaag die is ontstaan doordat er veelal is 'doorgedund'.

Onder dit ijle kronendak heeft zich een struiklaag gevormd, waarin ook veel verjonging aanwezig is. Met name berk, eik en lijsterbes. We hebben stil gestaan in een recent gedund dennenbos, waarin verschillende eiken (ca. 20-30 jaar oud) zijn aangeduid als kwaliteitsboom. Deze eiken zijn opgegroeid in het diffuse licht van het dennenbos en zijn daardoor laag betakt. Deze bomen staan nu bijna geheel vrij en moeten nog opgesnoeid worden. Om het risico op stress en daardoor waterlotvorming te beperken is opsnoeien in verschillende stappen aan te bevelen. Door nu eerst de dikste takken weg te halen en later de rest van de takken, wordt de stam niet plotsklaps vrijgesteld aan het directe licht. Hierdoor kan de boom wennen aan de nieuwe situatie. Doordat men vaker bij de boom moet terugkomen om te snoeien, is de investering bij eiken hoger dan bij naalddhout. Het werken aan kwaliteit bij loofhout moet dan ook vooral als 'hobby' beschouwd worden (waarbij wel degelijk topproducten kunnen ontstaan).

Verder was de kwaliteit van de geselecteerde bomen voer tot discussie. Er waren bomen aangegeven met verdikkingen of met een kromming. Ervaringen op Duitse rondhoutveilingen leren echter dat vooral noestvrijheid en dimensie de waarde van een loofhoutstam bepalen.

De houtschuur: registreren en monitoren

Kwaliteitsbomen worden via GPS (Collector for ArcGIS) in het veld vastgelegd en gegevens als boomnummer, soort, opsniehoogte en opsnie-datum worden in de attribuentabel opgenomen. Nu is dit nog een GIS-gebaseerd registratiesysteem. Staro is bezig met het bouwen van een alternatief systeem, dat de gebruiker attendeert als een boom (verder) opgesnoeid moet worden. Uit dit systeem kan dan per kwaliteitsboom een boomrapport uitgedraaid worden, waarin precies staat vermeld wanneer de boom is opgesnoeid, tot hoe hoog en welke dikte de boom toen had. Enerzijds biedt dit systeem een soort 'certificaat' bij het vermarkten van de betreffende kwaliteitsboom. Daarnaast zorgt het ervoor dat de beheerder iedere boom 'in beeld' heeft en hij/zij hem niet vergeet.

Daarnaast ontstaat er een voorraadlijst van de houtschuur die 'Bergeijkse Gemeentebossen' heet. Als er een specifiek kwaliteitsproduct gevraagd wordt, bijvoorbeeld een noestvrije fijnspar met een dikte van 45 cm voor een instrumentenbouwer, dan kan deze er in de assortimentslijst zo uitgepikt worden. Nu is dit nog niet aan de orde, maar als over 60 jaar de Bergeijkse Gemeentebossen de reputatie hebben, dan zullen de niche-markten zich wellicht vanzelf melden. Dit beheersysteem is te vinden op www.kwaliteitsboom.nl.

Aankondiging Algemene Ledenvergadering

Op vrijdag 7 april 2017 zal de 183ste Algemene Ledenvergadering van de KNBV plaatsvinden. Via deze weg worden de KNBV-leden hartelijk uitgenodigd om deze datum alvast in de agenda te reserveren. De ALV en het middag gedeelte, dat het thema draagt: "Ontwikkelingen in het middenbosbeheer", zullen plaatsvinden in Restaurant Bijmaxime, Vroenhofstraat 1, 6369 AP Simpelveld.

Tijdens de ALV zullen we terugblikken op het afgelopen jaar maar vooral vooruitkijken door behandeling van de nieuwe strategienota. Tijdens de inhoudelijke presentaties zullen Bert de Somviele (BOS+) en Jaap van der Briel (Stichting Probos) de recente Vlaamse en Nederlandse actieplannen voor bos en hout toelichten. De leden van de KNBV ontvangen de definitieve agenda en uitnodiging voor de ALV eind februari per e-mail of post.

Meer informatie op www.knbv.nl

Aankondiging: Ontwikkelingen in het middenbosbeheer

Aansluitend aan de ALV op vrijdag 7 april 2017 organiseert de activiteitencommissie een bijeenkomst waarin het middenbosbeheer op de hellingen van Zuid-Limburg centraal staat.

Bosbeheer op hellingen is anders dan in het vlakke land. Het stelt de beheerder dan ook voor mooie uitdagingen. Middenbosbeheer is een vorm van beheer die goed uit de verf komt op deze hellingen. Het levert mooi bosbeeld op, maar ook een gezonde bomen en een boeiende bosflora. Tijdens deze middag presenteren we u de resultaten van recent onderzoek naar de kwaliteit in deze bossen. Deskundigen vertellen ons bovendien hoe zij het beheer van de hellingbossen in de praktijk vorm geven. Met medewerking van o.a. Jan den Ouden en Limburgs Landschap.

Locatie: Restaurant Bijmaxime, Vroenhofstraat 1, 6369 AP Simpelveld

Enkele leden van de KNBV strijken na de ALV neer op een nabij gelegen camping om het bezoek aan het aangename Zuid-Limburg wat te verlenen. Spreekt dit je aan? Dan nodigen we je van harte uit om aan te sluiten. Graag even aanmelden via activiteitencommissie@knbv.nl, zodat we de camping een indicatie kunnen geven van het aantal personen. Verblijf is op eigen kosten. Bij voldoende animo kunnen er extra groepsactiviteiten georganiseerd worden op de zaterdag. Voor het volledige programma zie; www.KNBV.nl

Eenvoudig, maar niet simpel

De meest elegante oplossingen voor problemen zijn eigenlijk altijd eenvoudige oplossingen. In de praktijk blijkt echter weinig zo ingewikkeld als eenvoudig. Dat komt omdat de wereld niet eenvoudig is en vol zit met nuance en uitzonderingen. Oplossingen zijn daardoor vaak te simpel óf te ingewikkeld. Omdat ze geen recht doen aan de complexiteit van de wereld óf hier juist volledig recht aan proberen te doen. Dit is een verdrietige waarheid waar ik steeds weer in vastloop wanneer ik bijvoorbeeld mijn muziekcollectie op een andere wijze probeer te sorteren of wanneer ik de afwasmachine efficiënt probeer in te ruimen.

Ook de bosbeheerder wordt niet gespaard op dit vlak. Gewapend met beheertypen, bosgemeenschappen, de index natuur en landschap, natuurdoeltypen, CMSi, habitattypen, plantengemeenschappen, SNL Monitoring en kwaliteitshandboeken wordt bos en natuur gecategoriseerd en worden maatregelen toegewezen. Maar altijd blijven uitzonderingsgevallen over. De benadering is te simpel waardoor voorbij wordt gegaan aan de complexiteit van het bos óf te ingewikkeld waardoor deze slecht overdraagbaar is, geen draagvlak heeft of niet uit te leggen is aan de recreant.

Grote uitzondering hierop is het werken met toekomstbomen. Consequent wordt het gehele bos doorlopen om met blauwe stippen de doelstelling van de boseigenaar vast te leggen in het bos. Door te kijken naar de toekomstbomen wordt beoordeeld wanneer en hoe hard gedund moet worden, en bij afwezigheid van geschikte toekomstbomen wordt verjongd. Dit werkt in elk bos, is eenvoudig over te dragen aan een opvolger en is uit te leggen aan elke leek. Wat betreft doeltreffende en eenvoudige oplossingen is het werken met toekomstbomen de troostrijke uitzondering op de regel.

Het enige wat gevraagd wordt van de beheerder bij het toepassen van toekomstbomen is het formuleren van een heldere doelstelling en deze vervolgens consequent te blijven toepassen. Dat blijkt overigens vaak helemaal niet zo eenvoudig...

Wouter Delforterie

1 Wilhelm, G. J., & Rieger, H. (2013). *Naturnahe Waldwirtschaft mit der QD-Strategie*. Stuttgart, Duitsland: Eugen Ulmer KG.

2 Jagt, J. L. van der, Paasman, J. M., Klingen, L. A. S., Houtzagers, M. R., & Konings, C. J. F. (2000). *Geïntegreerd bosbeheer. Praktijk, voorbeelden en achtergronden*. Wageningen, Nederland: Expertisecentrum LNV.